

***„Niebieskoocy” w naszej szkole –
przewyciężanie stereotypów drogą do
tworzenia uczniom lepszych warunków
rozwoju w klasie szkolnej***

Maria Deptuła
Katedra Pedagogiki Opiekuńczej i Profilaktyki Społecznej
Wydział Pedagogiki
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

**Badania zostały dofinansowane ze środków
przyznanych autorom projektu w trybie konkursowym przez
Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów
Alkoholowych
w ramach**

**Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020.
Umowa z Uniwersytetem Kazimierza Wielkiego
na dofinansowanie realizacji zadania
Nr 6/53/3.4.3/17/DEA.**

Plan

1.Cele projektu

2.Procedura doboru nauczycieli i klas do projektu

3.Sposoby realizacji celu pośredniego

4.Ewaluacja współpracy z nauczycielami

5.Diagnoza w klasach szkolnych

1. Cele projektu

„Niebieskoocy” w naszej szkole...

Cele projektu

„Niebieskoocy” w naszej szkole...

Cel główny:

Tworzenie uczniom klas IV lepszych warunków rozwoju psychospołecznego w klasie szkolnej

Cel pośredni:

Zachęcanie nauczycieli do wprowadzania zmian w swojej pracy z uczniami i wspieranie ich w tym procesie

Cel pośredni

Tworzenie nauczycielom warunków sprzyjających refleksji i doskonaleniu kompetencji niezbędnych do modyfikowania stylu pracy z uczniami, tak aby:

- zwiększać ich szanse na sukcesy w nauce i dobre relacje z nauczycielami oraz konstruktywnymi rówieśnikami [ważne czynniki chroniące w tej grupie wiekowej - profilaktyka uniwersalna]
- bardziej efektywnie wspierać dzieci z trudnościami w nauce, z rodzin o niskim statusie socjoekonomicznym (SES) - ryzyko szkolnych porażek i niewykorzystania posiadanego potencjału oraz odrzucenia rówieśniczego jest w tej grupie dzieci szczególnie wysokie [profilaktyka selektywna].

Cel główny i cele szczegółowe

Zmiana warunków rozwoju psychospołecznego w klasie szkolnej

1. Zmniejszanie zagrożenie stereotypem
[Stereotyp niskich zdolności]

2. Zmniejszanie ryzyka i odrzucenia rówieśniczego

Projekt dotyczy wszystkich uczniów danej klasy.

Zakłada współpracę wychowawcy klasy oraz nauczyciela języka polskiego, matematyki lub języka obcego* [kryterium wyboru przedmiotu – liczba godzin w tygodniu i znaczenie przedmiotu dla dalszej kariery szkolnej ucznia].

2. Procedura doboru nauczycieli i klas do projektu

2. Procedura doboru nauczycieli i klas do projektu

1. Wszystkie szkoły publiczne w Bydgoszczy podzieliliśmy na 3 grupy w zależności od średnich wyników uzyskiwanych przez uczniów w sprawdzianie na zakończenie klasy VI w roku 2016, 2015, 2014.
2. Z każdej warstwy wylosowaliśmy 15 klas.
3. Z każdych 15 klas wylosowaliśmy 5 klas do grupy N (od nazwy projektu), 5 do grupy P (klasy porównawcze) i 5 klas rezerwowych.
4. Dyrektorom pierwszych 3 szkół w grupie N i grupie P proponowaliśmy udział w projekcie, w razie odmowy składaliśmy tę propozycję następnej szkole na liście.

2. Procedura doboru nauczycieli i klas do projektu

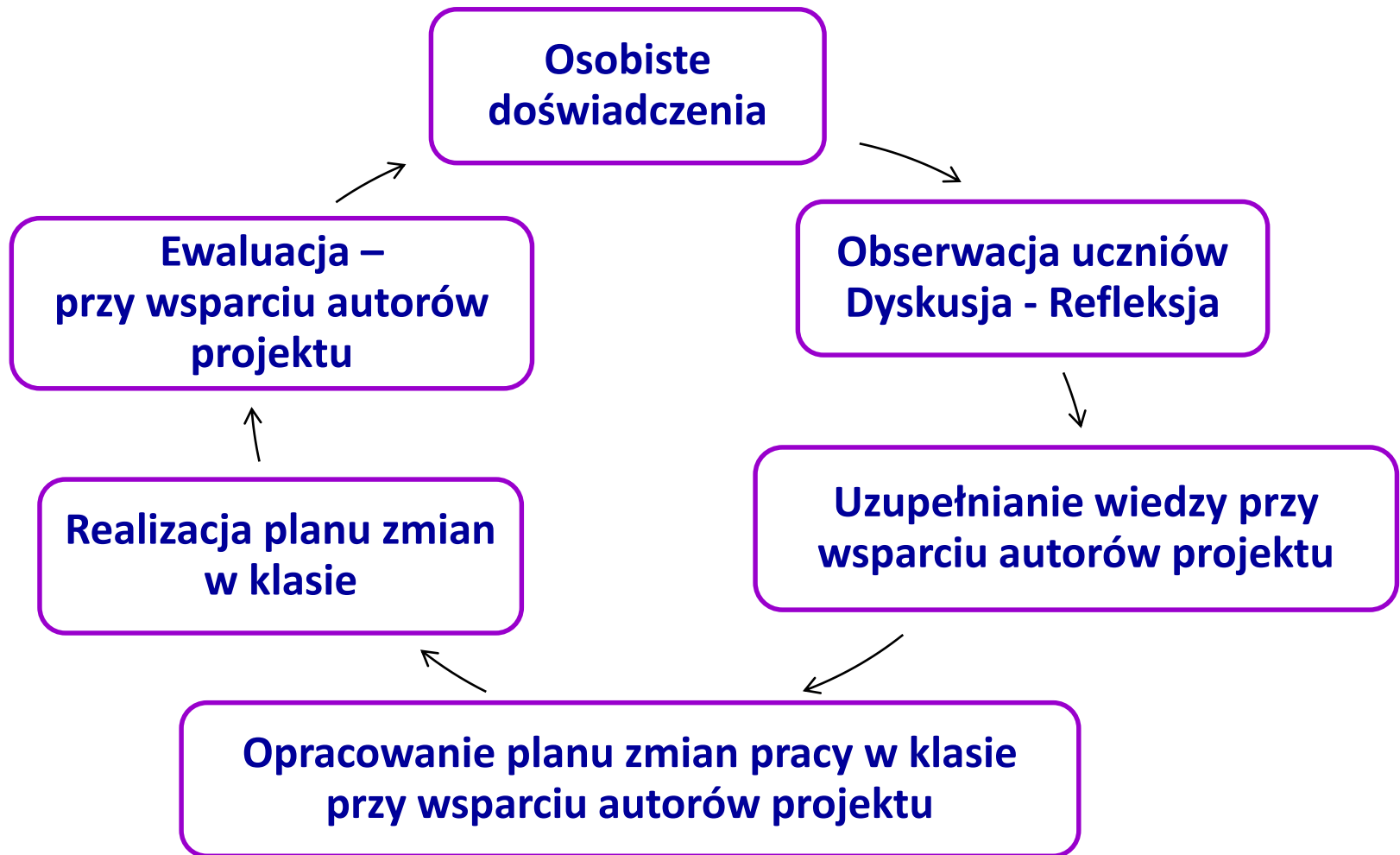
1. We wrześniu 2017r w trakcie zebrań wychowawcy z rodzicami uczniów we wszystkich klasach wylosowanych do grupy N i w większości klas wylosowanych do grupy P przedstawiliśmy cele projektu, sposób prowadzenia badań w klasach i poprosiliśmy o wyrażenie pisemnej zgody na udział dziecka w badaniach [List do Rodziców]
2. Rodzic wylosował numer kodu do oznaczania ankiet, którym posłuży się dziecko podczas badań w klasie i opatrzył nim wypełnioną przez siebie ankietę pozwalającą na określenie statusu socjoekonomicznego rodziny, w której wychowuje się dziecko. Kody w zamkniętych kopertach przechowywał wychowawca klasy.

3. Sposoby realizacji celu pośredniego – współpraca z nauczycielami

3. Sposoby realizacji celu pośredniego:

- 1) 30 h warsztatów zaproponowanych przez autorów programu
- 2) Przeprowadzenie diagnozy warunków i efektów rozwoju psychospołecznego w klasie na początku i pod koniec klasy IV oraz pod koniec klasy V i udostępnienie jej w formie raportu dla klasy
- 3) 28 h warsztatów i spotkań grupowych o tematyce zgodnej z życzeniami nauczycieli
- 4) Średnio 10,3 h konsultacji dla jednej pary nauczycieli pracujących w tej samej klasie
- 5) Wspieranie par nauczycieli w projektowaniu zmian w pracy z klasą i analizowaniu ich realizacji - 6 planów (grudzień – maj)
— czas przeznaczony na pracę nad planami i raportami średnio 25,2 h na klasę

3. Sposoby realizacji celu pośredniego:

Rycina 2. Metodyka współpracy z nauczycielami

3. Sposoby realizacji celu pośredniego:

Warsztaty zaprojektowane przez autorów programu:

- 1) Przewycięzanie stereotypów drogą zwiększania motywacji do nauki. Zagrożenie stereotypem niskich zdolności (Sz. Borsich)**
- 2) Zjawisko odrzucenia rówieśniczego – przejawy, przyczyny, następstwa, zapobieganie i przeciwdziałanie (M. Deptuła)**
- 3) Proces wprowadzania zmian. Projektowanie działań profilaktycznych (A. Borucka)**

wrzesień – listopad 2017 – 30h

Sposoby realizacji celu pośredniego:

**Warsztaty zrealizowane na życzenie nauczycieli
(grudzień 2017- maj 2018 – 28h):**

- 4) Analiza i interpretacja wyników diagnozy warunków rozwoju psychospołecznego w klasie szkolnej (M. Deptuła, Sz. Borsich)**
- 5) Doskonalenie umiejętności komunikowania się z uczniami i rodzicami (B. Poćwiardowska)**
- 6) Wymiana dobrych praktyk między nauczycielami uczestniczącymi w projekcie i udzielanie nauczycielom wsparcia w formułowaniu celów pracy w klasie przez prowadzących zajęcia i ich uczestników (M. Deptuła, Sz. Borsich)**

Sposoby realizacji celu pośredniego:

Warsztaty zrealizowane na życzenie nauczycieli:

- 7) Wspieranie rozwoju umiejętności współpracy szansą na poprawę warunków rozwoju psychospołecznego w klasie szkolnej (M. Deptuła)**
- 8) Praca z uczniem zbuntowanym (A. Borucka)**
- 9) Przeciwdziałanie powstawaniu stereotypu niskich zdolności – cd.(Sz. Borsich)**
- 10) Wymiana dobrych praktyk między nauczycielami uczestniczącymi w projekcie i udzielanie nauczycielom wsparcia w formułowaniu wskaźników realizacji celów pracy w klasie przez prowadzących zajęcia i uczestników zajęć (M. Deptuła, Sz. Borsich)**

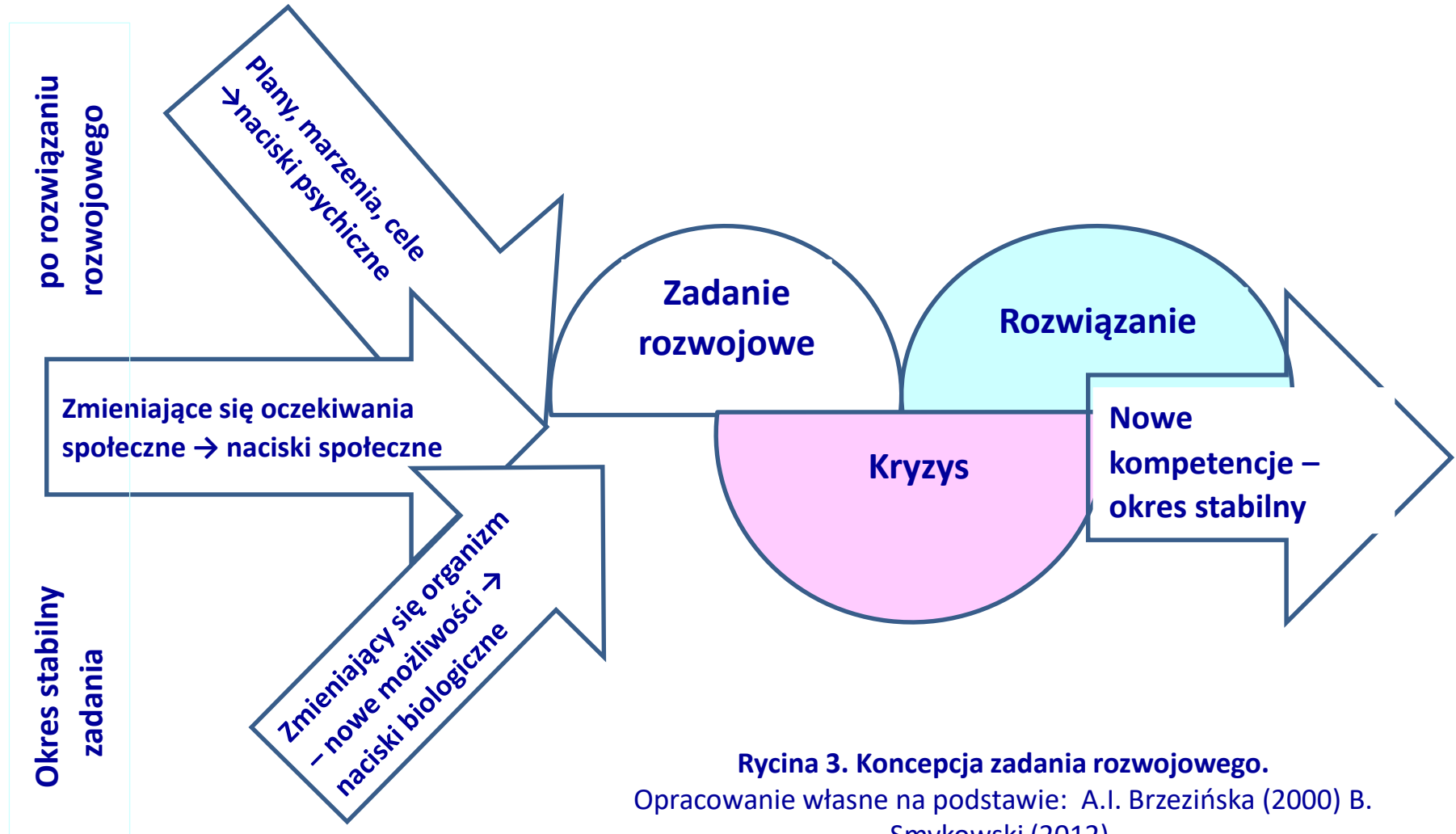
4. Ewaluacja współpracy z nauczycielami

4. Ewaluacja współpracy z nauczycielami

- 1) Anonimowe ankiety po warsztatach i spotkaniach grupowych oraz wypowiedzi w rundce na forum grupy**
- 2) Anonimowa ankieta na zakończenie współpracy z nauczycielami – czerwiec 2018**
- 3) Wywiad częściowo ustrukturuowany pod koniec współpracy z nauczycielami – gdy uczniowie kończyli klasę IV (kwiecień-maj 2018) i po roku od jej zakończenia (kwiecień 2019)**

5. Diagnoza w klasach

Diagnoza w klasach - Teoretyczne podstawy badań

Rycina 3. Koncepcja zadania rozwojowego.
Opracowanie własne na podstawie: A.I. Brzezińska (2000) B. Smykowski (2012).

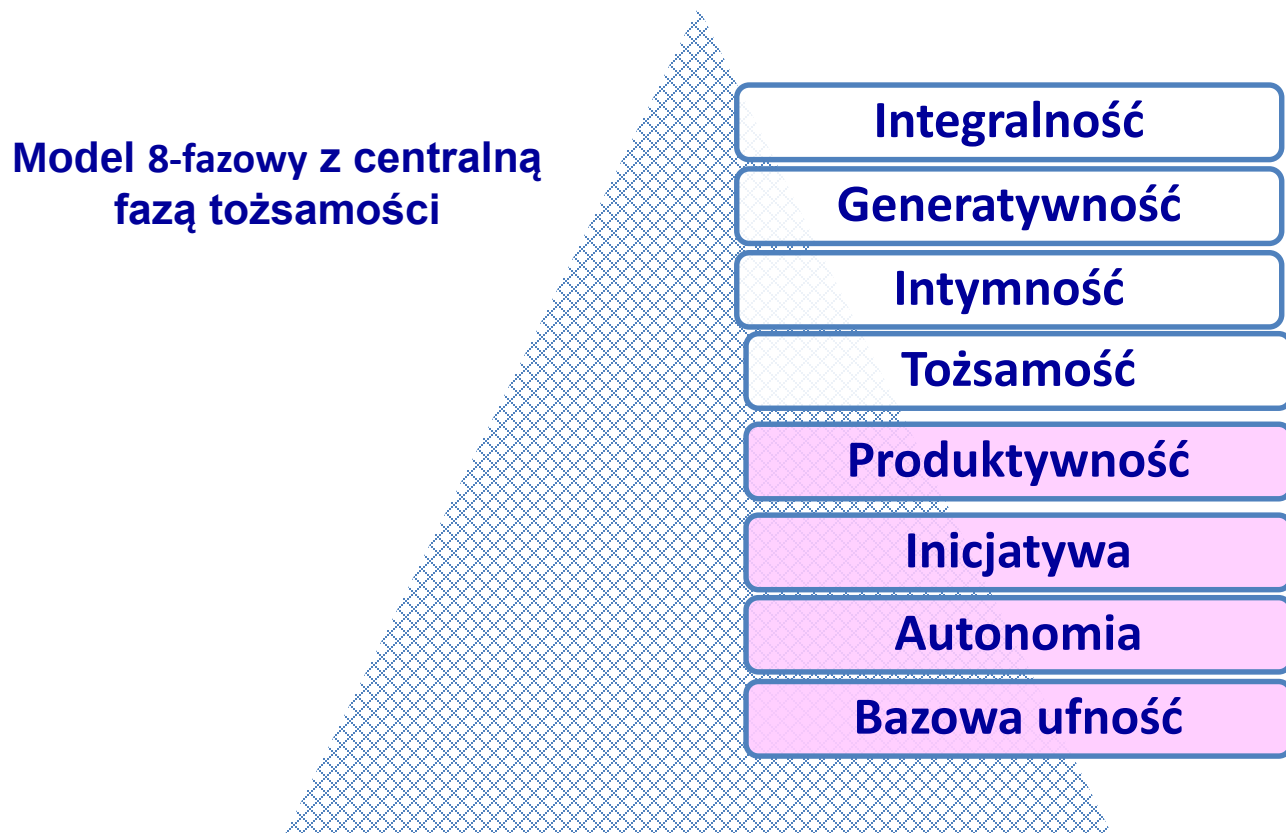
1. Teoretyczne podstawy badań

Czynniki **niespecyficzne** sprzyjające rozwojowi w każdym okresie życia –
rezultat jakości kontaktów jednostki z innymi ludźmi

Rycina 4. Czynniki niespecyficzne korzystne dla rozwoju. Modyfikacja ryciny A. I. Brzezińskiej (2005, s. 32).

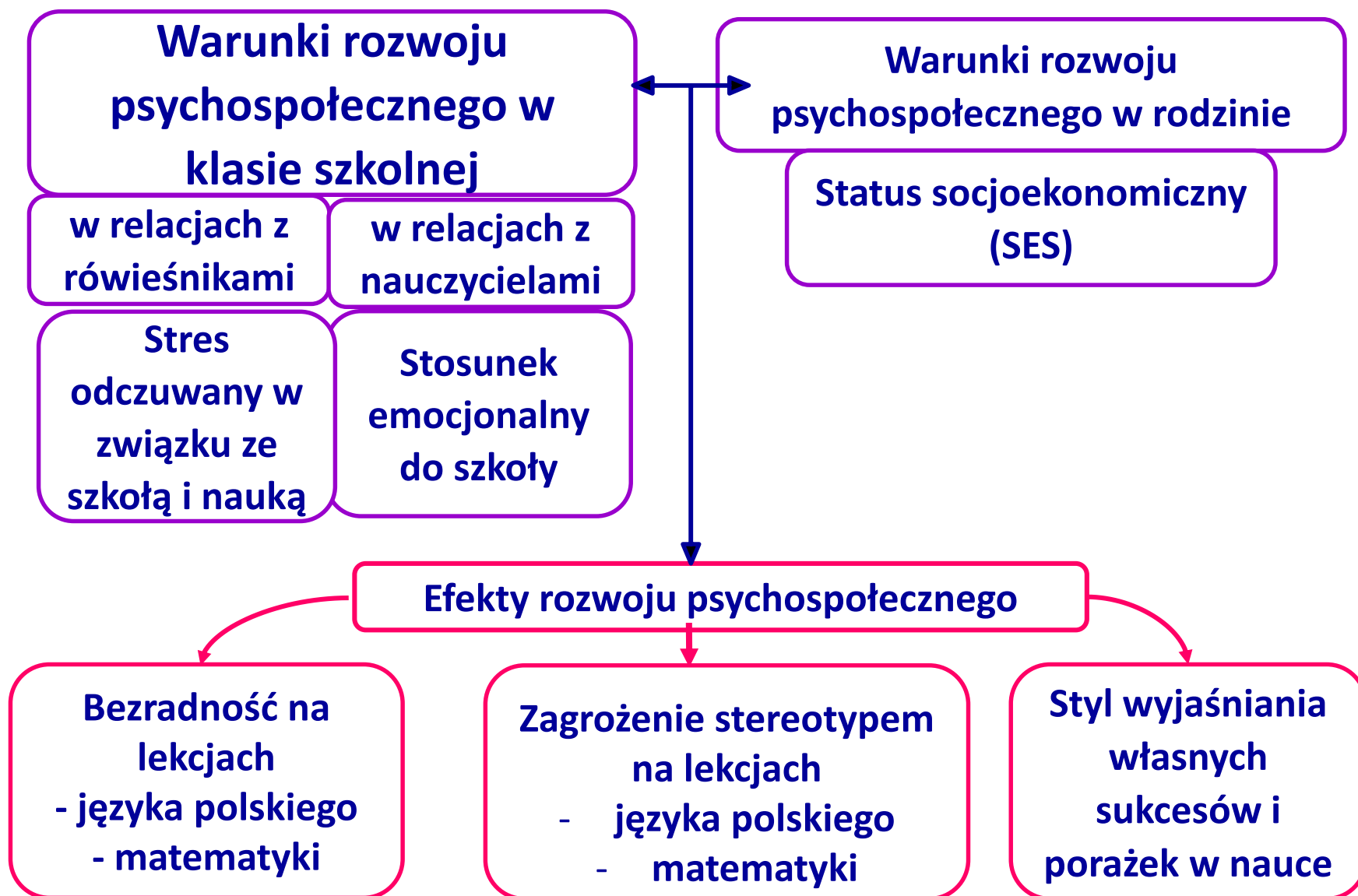
1. Teoretyczne podstawy badań

Rycina 5. Etapy rozwoju *ego* wg Erika H. Eriksona (1997)

Źródło: modyfikacja ryc. A. I. Brzezińskiej (2000, s. 251).

5. Diagnoza w klasach - zmienne

2. Diagnoza w klasach N i P – narzędzia badawcze, organizacja badań

- 5 ankiet zawierających twierdzenia/pytania, do każdego 5 możliwości odpowiedzi do wyboru, w 3 ankietach dodatkowo 1 pytanie otwarte.
- Autorami narzędzi są M. Deptuła [2], Sz. Borsich [1] oraz B. Ciżkowicz [skala do badania poczucia bezradności na lekcjach języka polskiego i matematyki].
- Liczba pozycji w ankietach od 18 do 40.
- Czas udzielania odpowiedzi w zależności od sprawności czytania, nie więcej niż 20-30 minut.
- Każda ankietę wypełniana na innej lekcji, nie więcej jak 2 ankiety jednego dnia.
- Dni i godziny wskazane przez Dyrektora Szkoły, lub osobę upoważnioną przez Dyrektora.

Wszystkie narzędzia przygotowane w wersji elektronicznej, badania prowadzone przy wykorzystaniu tabletów i rutera

Kwestionariusz - ZAGSTER - dziewczynka

W szkole przed sprawdzianami i kartkówkami boję się, że jak mi pójdzie źle, to:

1. Uczniowie uważani za zdolnych, będą mówić o nas, że to prawda, że jesteśmy słabi w nauce.

- ☐ NIGDY
- ☐ RZADKO
- ☐ CZASEM
- ☐ CZĘSTO
- ☐ ZAWSZE

WSTECZ

DALEJ

Warunki rozwoju psychospołecznego w relacjach z rówieśnikami i nauczycielami - pomiar

Skala do badania warunków rozwoju w relacjach z rówieśnikami (autor: M. Deptuła) – **21 pozycji z 5 opcjami odpowiedzi i 1 otwarte pytanie** na końcu.

Przykładowe pytania:

Jak myślisz, ile osób z Twojej klasy przestałoby robić coś, co Ci się nie podoba, gdybyś powiedział(a) im, że to Ci nie pasuje?

Ile osób w Twojej klasie cieszy się razem z Tobą, kiedy odnosisz sukces?

Opcje odpowiedzi: nikt, jedna osoba, kilka osób, wiele osób, **prawie wszyscy**.

Skala do badania warunków rozwoju w relacjach z nauczycielami – **29 pozycji z 5 opcjami odpowiedzi i 1 otwarte pytanie** na końcu.

Przykładowe pytania:

Ilu nauczycieli mówi do Ciebie podniesionym głosem lub krzyczy?

Opcje odpowiedzi: żaden, jeden, kilku, większość, **wszyscy**.

Jak myślisz, dla ilu nauczycieli, z którymi masz lekcje w szkole jest ważne to, co przeżywasz, co się z Tobą dzieje na lekcji?

Stres i stosunek do szkoły - pomiar

Stres – *W jakim stopniu odczuwasz stres w związku ze szkołą i nauką?* 4 opcje odpowiedzi: *wcale, trochę, dość mocno, bardzo mocno*

Stosunek emocjonalny do szkoły: *Co sądzisz obecnie o swojej szkole?* 4 opcje odpowiedzi: *nie lubię jej wcale, niezbyt ją lubię, trochę ją lubię, bardzo ją lubię.*

Oba pytania pochodzą z projektu międzynarodowych badań nad zachowaniami zdrowotnymi młodzieży szkolnej (Health Behaviour in School-aged Children – HBSC), (Mazur, 2015, s. 72).

Poczucie bezradności na lekcjach języka polskiego i matematyki

Poczucie bezradności –

- subiektywne postrzegany brak związku między zachowaniem jednostki a przewidywanymi skutkami tego zachowania,
- niekoniecznie musi być zgodny z obiektywnymi warunkami - faktyczną niemożnością realizacji własnych potrzeb przez jednostkę (Kmieciak-Baran, 1995, za Ciżkowicz, 2009, s. 12).

Adaptacja skali B.Ciżkowicz (2009) 20 twierdzeń

badani określają częstotliwość występowania u nich danego stanu, zachowania wybierając jedną z podanych opcji:

nigdy (1 pkt.), rzadko (2), czasami (3), często (4), zawsze (5)

Poczucie bezradności na lekcjach języka polskiego i matematyki - pomiar

Przykładowe twierdzenia dotyczące deficytów:
poznawczych:

11 – na pytania nauczyciela znam odpowiedź

14 – to, co tłumaczy nauczyciel jest dla mnie zrozumiałe

motywacyjnych:

16 - *Nie mogę doczekać się dzwonka*

17 - Chętnie się uczę

emocjonalnych:

1- *Wstydzę się, kiedy czegoś nie rozumiem*

2 - *Boję się, żeby nie wyrwano mnie do odpowiedzi .*

Poczucie zagrożenia stereotypem niskich zdolności - pomiar

Skala do badania natężenia poczucia zagrożenia stereotypem niskich zdolności
(autor: Sz. Borsich oparta na koncepcji Shapiro J. R., Neuberg S. L. (2007))

– 18 pozycji z 5 opcjami odpowiedzi,

Przykładowe pytania: [dwie wersje – dla języka polskiego i matematyki]

Na matematyce jestem niespokojna, zestresowana i zapominam to co wiedziałam. Wtedy martwię się, boję, że jeśli coś powiem lub obliczę źle to:

- 1. Uczniowie uważani za zdolnych, będą nas przezywać, bo sobie nie radzimy.*
- 2. Potwierdzi się to, co myślę o sobie, że nie mam do tego talentu.*
- 10. Zawiodę uczniów, którzy liczą na to, że pokażę wszystkim, na co nas stać.*
- 18. Stracę całkiem wiarę w to, że jesteśmy się w stanie tego nauczyć.*

Styl wyjaśniania przyczyn sukcesów i porażek w nauce - pomiar

Wymiary stylu atrybucyjnego (autor Sz. Borisch)

Stałość

poszukiwanie przyczyn w czynnikach
niezmiennych (zdolności) vs zmiennych
(szczęście), w jednostce lub poza nią
9 pozycji

**13. Ze sprawdzianu dostałeś dużo
wyższą ocenę niż zwykle**

Pomyślałbym, że:

- a) Jestem zdolny
- b) Tym razem nauczyłem się

**4. Dostałeś dużo gorszą niż zwykle ocenę
ze sprawdzianu**

Pomyślałbym, że:

- a) Jestem mało zdolny
- b) Tym razem nie nauczyłem się

Zasięg

poszukiwanie przyczyn w czynnikach
uniwersalnych (globalnych – nie umiem
matematyki) vs ograniczonych (specyficznych
– nie umiem ułamków)
9 pozycji

**7. Napisałeś sprawdzian znacznie lepiej
niż zwykle**

Pomyślałbym, że:

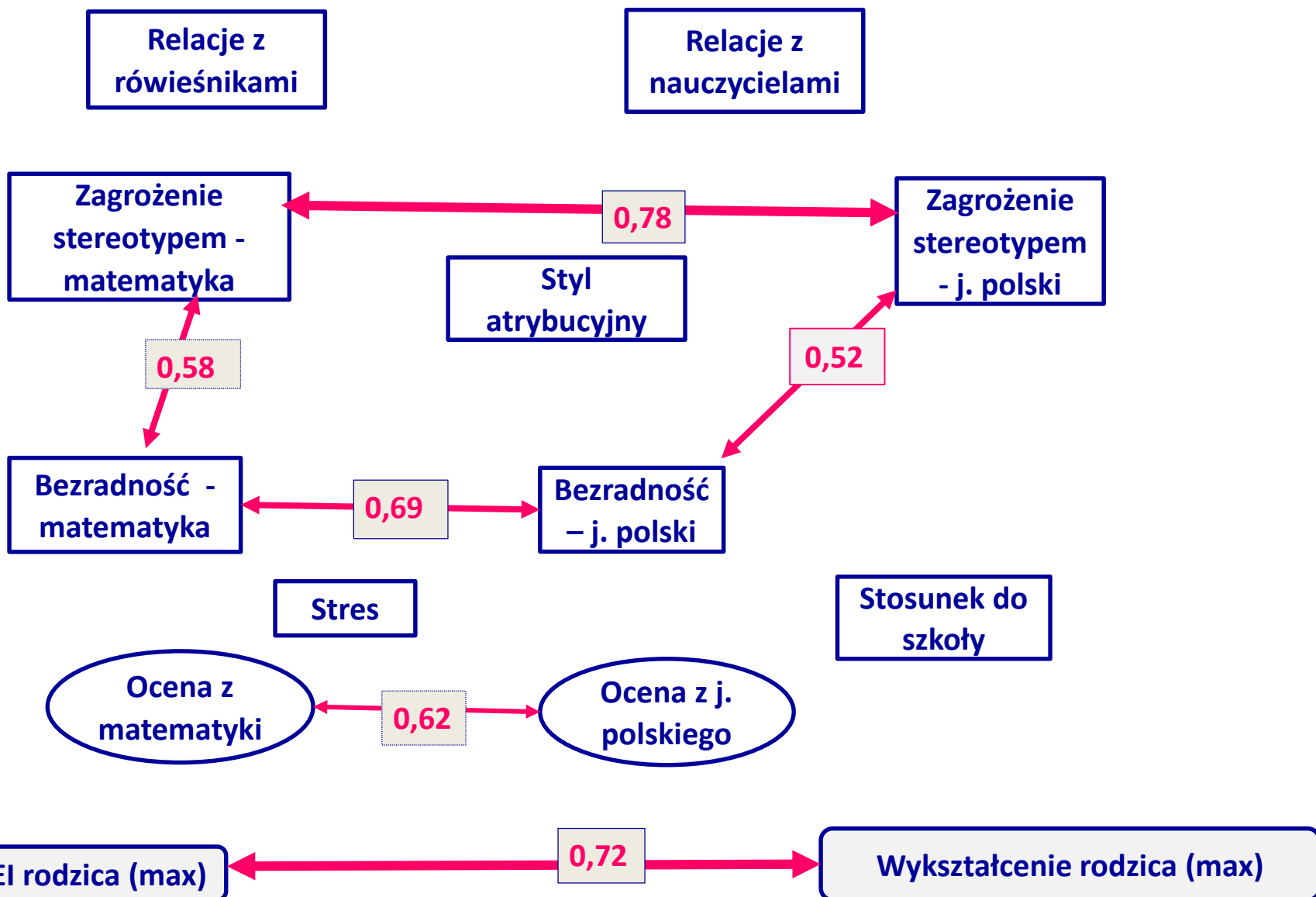
- a) Dobrze opanowałem to, co było na tym
sprawdzianie
- b) Jestem dobry w nauce

**15. Nauczyciel powiedział, że Twoje zadanie
domowe jest źle zrobione**

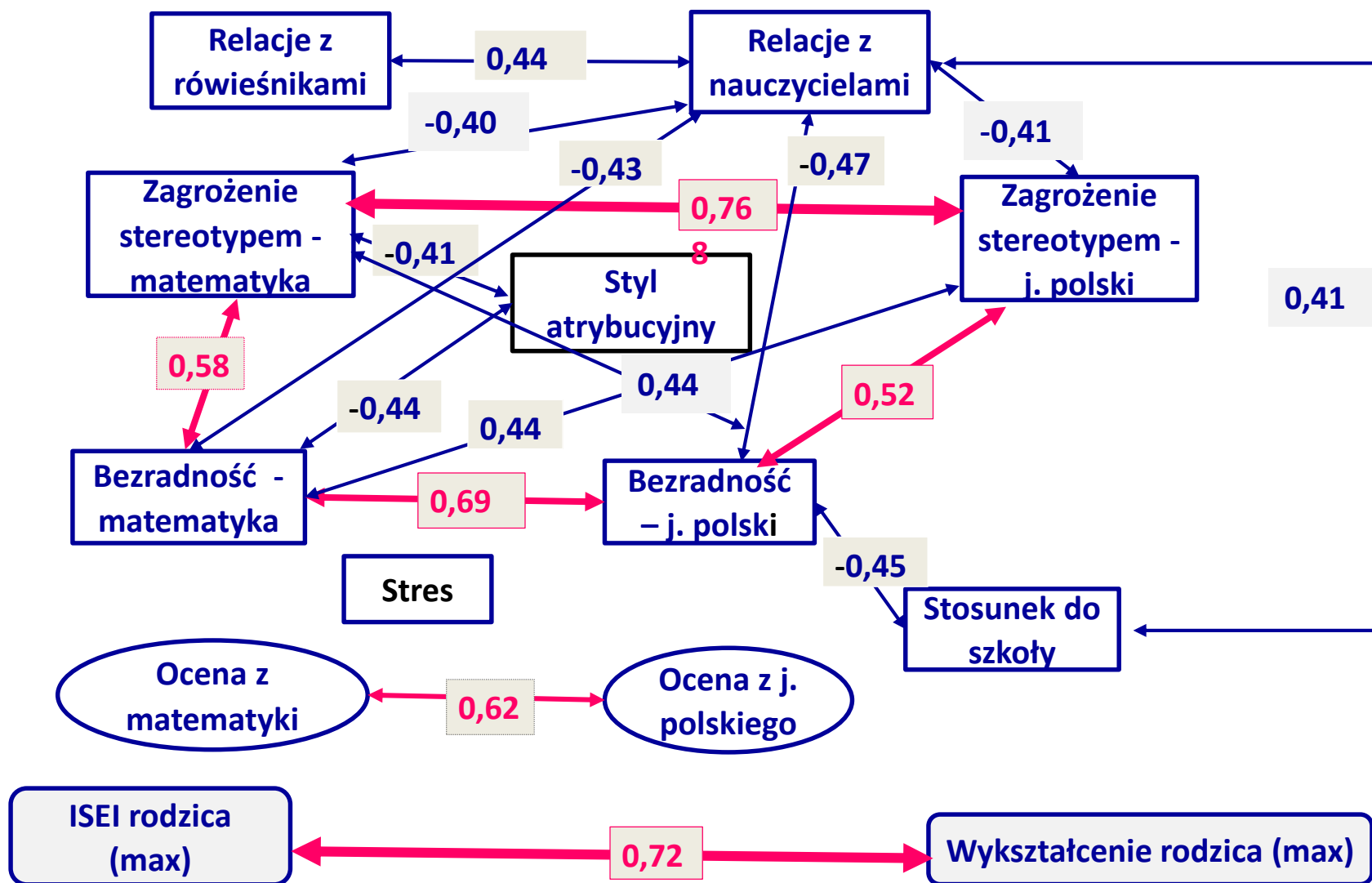
Pomyślałbym, że:

- a) Słabo sobie radzę w szkole
- b) Nie udało mi się to zadanie

Związki między badanymi zmiennymi w I pomiarze (od 31,4% do 57,8% zmienności)

Związki między badanymi zmiennymi w I pomiarze (od 31,4% do 57,8%; od 16% do 24% zmienności)

Zespół realizujący projekt

1. **prof. dr hab. Maria Deptuła** (kierownik projektu),
2. **mgr Szymon Borsich** (współautor projektu, doktorant na Wydziale Pedagogiki i Psychologii UKW pod opieką naukową M. Deptuły)
3. **mgr Anna Borucka** (psycholog, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii)
4. Osoby zaproszone do współpracy po rozpoznaniu potrzeb nauczycieli **dr B. Poćwiardowska**
5. Badania uczniów w klasach N i P - **mgr Alicja Potorska** (doktorantki na WPiP UKW, promotor M. Deptuła oraz mgr K. Kramkowska; studentka – Magdalena Patyk), obsługa portalu internetowego z ankietami **dr Wioletta Junik**.

Cytowana literatura

Brzezińska A.I. (2000), *Spółeczna psychologia rozwoju*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Brzezińska A. I. (2005), *Jak przebiega rozwój człowieka?* w. A. I. Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa* (s. 21-39); Gdańsk:GWP.

Ciżkowicz B. (2009), *Wyuczona bezradność młodzieży*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.

Erikson E.H. (1997), *Dzieciństwo i społeczeństwo*, przekł. M. Hejmej, Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.

Mazur J. (red.) (2015) *Zdrowie i zachowania zdrowotne młodzieży szkolnej w Polsce na tle wybranych uwarunkowań socjodemograficznych*. Wyniki badań HBSC 2014. Instytut matki i dziecka, Warszawa, http://www.imid.med.pl/images/download/Zdrowie_i_zachowania_zdrowotne_www.pdf [dostęp: 11.10.2017].

Shapiro J. R., Neuberg S. L. (2007), *From stereotype threat to stereotype threats: Implications of a multi-threat framework for causes, moderators, mediators, consequences, and interventions*, „Personality and Social Psychology Review”, 11, 107-130.

Smykowski B. (2012), *Psychologia kryzysów w kulturowym rozwoju dzieci i młodzieży*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Szerzej na temat koncepcji diagnozy i narzędzi:

Deptuła M, Potorska A., Borsich Sz. (2018), *Wczesna profilaktyka problemów w rozwoju psychospołecznym i ryzykownych zachowań dzieci i młodzieży*, Warszawa 2018, PWN. Wersja elektroniczna jest dostępna w Repozytorium UKW <https://repozytorium.ukw.edu.pl/handle/item/5721>.

Borsich Sz. (2016), *Znaczenie kategorii „zagrożenie stereotypem” dla procesu nauczania i uczenia się*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja”, T. 19, 3, s. 67-88.

Borsich Sz., Deptuła M. (2018), *Propozycja narzędzia do pomiaru natężenia poczucia zagrożenia stereotypem wśród dzieci, opracowanego na podstawie koncepcji multizagrożeń Jenessy Shapiro i Stevena Neuberga*, „Studia Edukacyjne”, nr 49, s. 185-213.

Publikacje o projekcie:

Deptuła M., Borsich Sz. (2017), *„Niebieskoocy w naszej szkole” – przezwyciężanie stereotypów drogą do tworzenia uczniom lepszych warunków do rozwoju w klasie szkolnej*, „Studia Edukacyjne”, 46, s. 153-168.

Dziękuję za uwagę
kontakt: mdeptula@ukw.edu.pl